

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

MARSAL, Viktor

A radikális iszlamista csoportok Kenyában – az AS-SABÁB regionalizációja
/ Radical Islamist groups in Kenya – the regionalization of AS-SABAAB

Eredeti közlés/Original publication:

Külügyi Szemle, 2018, 17. évf., 1. szám, 106–122. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.003.560

Dátum/Date: 2019. április / April

filename: marsai_2018_RadikIszlamKenya

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

KUBASSEK, János: Torday Emil emlékei Londonban / Memories of Emil

Torday in London, *AHU MATT*, 2019, **pp. 1–24. old.**, No. 000.003.560,

<http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Megjegyzés / Note:

ellenőrzött és szerkesztett szöveg / controlled and edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, lásd alább

African research in Hungary, see below

Kenyának mint a térség gazdasági és pénzügyi központjának a biztonsága
kulcskérdés a tágabb kelet-afrikai régió stabilitása szempontjából. A szélsőséges iszlamista csoportok és terrorszervezetek tevékenysége az elmúlt évtizedekben többször is problémát okozott az országban, az utóbbi évek ten-

denciái azonban már riasztóak. A merényletek intenzitása és kiterjedtsége ugyanis azt mutatja, hogy az as-Sabáb és szervezetei megvetették a lábukat az országban, és a szomáli szervezettől független műveleti képességekre tettek szert.

The security of Kenya – which serves as the economic and financial centre of East Africa – is a key point in the general stability of its wider neighborhood. In the last decades, radical Islamist groups and terrorist organizations came to exist in the country. Nevertheless, their influence reached a critical level only after 2011 when the intensity and regional extension of their attacks demonstrated that al-Shabaab and its affiliates had established strong bases inside Kenyan territory which could act independently of the Somali branch.

 AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
 ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
 TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
 SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
 COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
 writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikaisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A RADIKÁLIS ISZLAMISTA CSOPORTOK KENYÁBAN – AZ AS-SABÁB REGIONALIZÁCIÓJA¹

MARSAI, Viktor

Külügyi Szemle, 2018, 17. évf., 1. szám, 106–122. old.

Kenyának mint a térség gazdasági és pénzügyi központjának a biztonsága kulcskérdés a tágabb kelet-afrikai régió stabilitása szempontjából. A szélsőséges iszlamista csoportok és terrrorszervezetek tevékenysége az elmúlt évtizedekben többször is problémát okozott az országban, az utóbbi évek tendenciái azonban már riasztóak. A merényletek intenzitása és kiterjedtsége ugyanis azt mutatja, hogy az as-Sabáb és szervezetei megvetették a lábukat az országban, és a szomáli szervezettől független műveleti képességekre tettek szert.

The security of Kenya – which serves as the economic and financial centre of East Africa – is a key point in the general stability of its wider neighborhood. In the last decades, radical Islamist groups and terrorist organizations came to exist in the country. Nevertheless, their influence reached a critical level only after 2011 when the intensity and regional extension of their attacks demonstrated that al-Shabaab and its affiliates had established strong bases inside Kenyan territory which could act independently of the Somali branch.

* * *

Kenya a stabilitásának, regionális kontextusban nyitott politikai rendszerének és piacgazdaságának köszönhetően az elmúlt évtizedekben a

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István Posztdoktori Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

kelet-afrikai térség gazdasági és pénzügyi központja lett.² Az ország az infrastruktúrája (vasút- és közúthálózat, nagy tengeri kikötők) miatt nem csupán a szűk értelemben vett régió, de Kelet- és Közép-Afrika kapujává is vált: a tengeri kijáráttal nem rendelkező államok (mint Uganda, Burundi vagy Ruanda) a külkereskedelmének jelentős része a parti országon keresztül zajlik. Sőt, rendkívül elmaradott infrastruktúrája miatt az egyszerre hihetetlenül gazdag és szegény Kongói Demokratikus Köztársaság kiapadhatatlan nyersanyagkincseinek egy része is Kenyán keresztül éri el a világpiacot, mivel olcsóbb az arra történő szállítás, mint az ország nyugati tengerpartja felé.

Bár a kenyai lakosság jelentős része továbbra is a mezőgazdaságból él, a viszonylag fejlett gazdaság zöme a szolgáltató szektorra épül: 2016-ban az adta a GDP csaknem 50 százalékát.³ Ezen belül is kiemelt jelentőséggel bír a telekommunikációs és a pénzügyi szektor, valamint a turizmus, amely 10 százalék körüli arányban járul hozzá a bruttó hazai össztermékhez.⁴ Bár az IMF adatai szerint az összesített etióp GDP 2016-ban már meghaladta a kenyait – más adatsorok ezt évekkal korábbra teszik⁵ –, az egy főre jutó éves GDP-t figyelembe véve az utóbbi csaknem kétszer akkora értékkel dicsekedhet (1521 dollár), mint szomszédja (759 dollár).⁶

Miközben a tengerparti ország fővárosát, Nairobít ellepik a nemzetközi vállalatok felhőkarcolói, Addisz-Abeba (amely nem csupán a térségnek, de talán a szubszaharai Afrikának is a legfontosabb politikai központja) – nem függetlenül a szoros állami felügyelet alatt álló gazdaságtól – jóval lassabban fejlődik. Ez az ellentmondás jól meg-

² Lásd erről például Tarrósy István: *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Pécs: Publikon, 2011.

³ „CIA World Factbook – Kenya”. *Central Intelligence Agency*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ke.html>. A letöltés ideje: 2017. május 17.

⁴ „Kenya – Contribution of Travel and Tourism to GDP as a Share of GDP.” *Knoema*, <https://knoema.com/atlas/Kenya/topics/Tourism/Travel-and-Tourism-Total-Contribution-to-GDP/Total-Contribution-to-GDP-percent-share>. A letöltés ideje: 2017. május 17.

⁵ „Ethiopia vs. Kenya”. *Indexmundi*, <http://www.indexmundi.com/factbook/compare/ethiopia.kenya/economy>. A letöltés ideje: 2017. május 18.

⁶ Victor Juma: „Ethiopia to Overtake Kenya as Eastern Africa’s Top Economy”. *Daily Nation*, <http://www.nation.co.ke/business/Ethiopia-to-overtake-Kenya-as-Eastern-Africas-top-economy/996-3408274-x8dsv4z/>, 2016. október 7.

mutatkozik a térség regionális integrációiban is: míg az elsősorban politikai és biztonságpolitikai fókuszú szervezetek – Afrikai Unió (AU), Kormányközi Fejlesztési Hatóság (*Intergovernmental Authority on Development*, IGAD) – központja Etiópiában van, a gazdasági integráció – pl. a Kelet-afrikai Közösség (*East African Community*, EAC) – *de facto* székhelye és motorja Nairobi.⁷

A kenyai multinacionális vállalatok, befektetők az egész térség gazdasági fejlődése szempontjából meghatározó aktorok, már csak azért is, mivel bővülő nemzetközi kapcsolataik révén közvetítőként működnek a helyi csoportok és a külföldi befektetők között, ami még több tőkét és vállalkozást jelent. Egy olyan kontinensen, ahol szinte minden a személyes ismeretségen és bizalmon múlik, a kenyai üzletemberek elsődleges szerepet játszanak abban, hogy a térség többi államát kevésbé ismerő külföldiek bizalmát megnyerjék, és utat nyissanak számukra a helyi gazdasági szereplőkhöz.⁸

Azt, hogy a gazdasági súly és a vibráló környezet mit jelent politikailag, jól jelzi, hogy Nairobi számos nemzetközi szervezet székhelye is: zömében ott találhatóak például az ENSZ azon nagy regionális ügynökségei – Világ Élelmezési Hivatal (*World Food Programme*, WFP), Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet (*Food and Agriculture Organization*, FAO), az ENSZ Fejlesztési Programja (*United Nations Development Programme*, UNDP) –, amelyek a szomáliai válsággal foglalkoznak. De ott van például a Szomáliáért felelős EU-delegáció központja is, nem pedig a politikailag dominánsabb Addisz-Abeában. Ennek oka, hogy a kenyai infrastrukturális és gazdasági körülmények jóval egyszerűbbé teszik a működésüket – a szállítástól kezdve a beszerzésen és a szakképzett munkaerőn át a pénzügyi tranzakciókig.⁹

⁷ Pauline Kairu: „Nairobi Ranked as Leading Destination for Multinationals”. *Daily Nation*, <http://www.nation.co.ke/news/Nairobi-ranked-as-leading-destination-for-multinationals/1056-3894106-okty5wz/>, 2017. április 18.

⁸ Dinfin Mulupi: „Ten Businessmen Who Have »Made It« in East Africa”. *How We Made It in Africa. Africa Business Insight*, <https://www.howwemadeitinafrica.com/ten-millionaire-businessmen-who-have-made-it-in-east-africa/>, 2012. május 23.

⁹ A szerző által Kenyában és Etiópiában készített interjúk, 2012. január–február, 2014. január–február, 2016. január–február, 2017. április–május.

Nem véletlen, hogy a magyar külügyi apparátus még a legínsége-sebb időkben is – amikor mindössze két nagykövetségünk maradt a szubszaharai Afrikában – Pretoria mellett Nairobít tartotta meg.

Mindezek tükrében egyértelmű, hogy Kenya stabilitása kulcsfontosságú a tágabb kelet-afrikai térség szempontjából, amelyet olyan kiterjedt és akut válságok jellemeznek, mint a szomáliai, a szudáni és a dél-szudáni polgárháborúk vagy a befagyott etióp–eritreai konfliktus. A kelet-afrikai ország esetleges válsága nem csupán újabb problémát generálna a nemzetközi közösség számára, de ellehetetlenítené az ott működő, Szomáliával és Dél-Szudánnal foglalkozó ügynökségek munkáját is, és vészesen megbillentené a regionális egyensúlyt, amelynek így a szinte minden oldalról szorongatott Etiópia maradna az egyetlen fontos letéteményese.

Éppen ezért különösen riasztó, hogy Kenya az elmúlt évtizedekben többször is a különféle radikális dzsihadista csoportok célpontjává és toborzóterületévé vált. Az al-Kaida már az 1990-es évek elején megkezdte a hálózatai kiépítését az országban, de az új évezredre azokat a sejteket sikerült jelentősen meggyengíteni.¹⁰ A 2010-es években azonban a dzsihadisták egy újabb generációja lépett színre, amely jóval összetettebb és nagyobb kihívás elé állította Nairobít. Az események eszkalációja a 2013-as westgate-i támadásban, illetve a 2015-ös garisszai mészárlásban csúcsosodott ki, amelyekben összesen legalább kétszázöt ember vesztette életét. A kilencvenes évektől eltérően, szinte heti gyakoriságúvá váltak a támadások, és a két nagy akció mellett végrehajtott több száz kisebb támadás nem csupán további áldozatokat szedett, de jelentősen aláásta a kenyai társadalom biztonságérzetét, a külföldi befektetők és turisták bizalmát is, illetve rámutatott a biztonsági szervek hiányosságaira, esetenként a felkészületlenségére. Az, hogy Kenya immunrendszere ennyire felkészületlen a szélsőséges iszlamista nézetek, illetve az azokból kinövő terrorszervezetek térnyerésére, sokként érte mind a külső, mind a belső szereplőket. Az ország nimbuszának hanyatlásához hozzájárult a 2007-es választásokkor elszabadult erőszak is, amely a társadalom mélyén szunnyadó feszültségekre is felhívta a figyelmet. Nem csoda tehát, hogy a 2013 és 2015 közti időszakban az elemzők zöme meglehetősen borús képet festett

¹⁰ *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*. West Point, NY: Harmony Project, West Point Combating Terrorism Center, 2006. Elektronikusan elérhető: https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/jns/files/aq_hoa.pdf. A letöltés ideje: 2017. június 5.

az ország jövőbeni kilátásairól.¹¹ Tették ezt annál is inkább, mert a mélyben megbúvó strukturális problémák kiváló táptalajt jelentettek a radikálisok térnyeréséhez, amely sok esetben inkább a tünete, semmint az előidézője volt a problémáknak. Különösen aggasztónak tűnt, hogy a kenyai elit – akárcsak a 2007-es választási erőszak idején – a szembenézés helyett sok esetben inkább bagatellizálni próbálta a probléma súlyosságát.¹² Bár az elmúlt másfél évben a terrorellenes erőfeszítéseket részleges sikerek koronázták¹³ – legalábbis abból a szempontból, hogy nem történtek a korábbi évekéhez mérhető stratégiai terrortámadások –, a mélyebben meghúzódó kihívásokra egyelőre nem sikerült tartós választ találni. Márpedig azok hosszú távon fenyegetik az ország stabilitását és fejlődését.

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a radikálisok előretörését és az általuk jelentett fenyegetést, röviden megvizsgáljuk, hogyan került Kenya előkelő helyre a terrorizmus által fenyegetett országok listáján. Ez azért is fontos, mert egyértelművé teszi, hogy az 1990-es évek akciói és a mögöttük álló művelési képességek merőben eltérnek a jelenlegi helyzettől: míg akkoriban a külföldi dzsihadistáké volt a főszerep, a 2010-es évekre a helyi csoportok kerültek előtérbe – annak ellenére, hogy ezt a kenyaiak sokáig igyekeztek tagadni.¹⁴ Az utóbbi években ráadásul a különféle szervezetek további transzformáción mentek keresztül, ami sok szempontból megnehezíti a velük szembeni ellenálást.

¹¹ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”. *International Crisis Group*, <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/kenya/kenya-al-shabaab-closer-home>, 2014. szeptember 25.; „Anneli Botha: Radicalisation in Kenya: Recruitment to al-Shabaab and the Mombasa Republican Council”. *Institute for Security Studies*, <https://issafrica.org/research/papers/radicalisation-in-kenya-recruitment-to-al-shabaab-and-the-mombasa-republican-council>, 2014. szeptember 4.

¹² „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”; „Philip Mwanzia nagykövet úr előadása 2013. július 5-én a Nemzeti Közszerológati Egyetemen”. *NKE*, <http://akk.uni-nke.hu/kutatas-es-tudomanyos-elet/esemenyek-konferenciak/-2013/05/28/a-kenyai-diplomatakepzo-intezet-igazgatojanak-eloadasa>, 2013. június 6.

¹³ Stella Cherono: „War on Terror Being Won by Brain Power Not Gun Powder, Say Security Bosses”. *Daily Nation*, <https://www.nation.co.ke/news/How-Al-Shabaab-lost-battle-of-wits/1056-3467224-fx9ud2/index.html>, 2016. november 28.

¹⁴ Interjúk diplomatákkal és szakértőkkel, Nairobi, 2014. január–február.

A globális dzsihad kelet-afrikai bástyája

Kenya 1963-ban nyerte el a függetlenséget. A brit kormány mindent megtett annak érdekében, hogy az átmenet zökkenőmentesen folyjék le, illetve hogy London megtarthassa a politikai és gazdasági pozícióit az országban. Ennek a legfontosabb eszköze a kikuju népcsoport politikai dominanciájának a biztosítása volt. Bár az ország alkotmánya és hivatalos politikai irányvonala alapján az ott élő etnikai csoportok egyenlő jogokat élveznek, és a hivatalokban, kormányzati intézményekben igyekeznek is fenntartani a kényes egyensúlyt, a kikujuk dominanciát jól jelzi, hogy a függetlenné vált ország eddigi négy elnökéből hármat ők adtak.

A helyi szomáli lakosságnak a Szomáliával való egyesülést célzó, az ország keleti területein 1963 és 1967 között folytatott, viszonylag rövid életű fegyveres mozgalmát (az ún. *shifta* [bandita] -háborút) leszámítva az ország békében fejlődött, és távol tartotta magát a katonai jellegű válságoktól. A brit befolyás továbbra is erős volt, de mellette – a kedvező körülmények kihasználásával – jelentős indiai, olasz, majd amerikai és kínai kolónia is kialakult Kenyában.

Az ország 1980 decemberében szem- besült először a modern terrorizmus jelenségével, amikor – valószínűsíthetően – a Palesztin Felszabadítási Szervezethez (PFSZ) köthető csoport az Izraellel fenntartott kiváló kapcsolatok miatt bombatámadást hajtott végre a nairobi Norfolk Hotelben, amelyben húsz ember vesztette életét.¹⁵

Ez azonban még elszigetelt incidens maradt. A minőségi változásra a kilencvenes évek elején került sor, amikor a Szudánba költöző Oszama bin Ládent érdekelni kezdték a régióban rejlő lehetőségek.¹⁶ Ahogy az már szóba került, az al-Kaida a kilencvenes évek elején kezdte meg a kelet-afrikai sejtjei kiépítését. Szomáliában nem tudott érdemi eredményeket felmutatni, a kenyai viszonyok között viszont jól boldogult. A szervezet tevékenysége a 1998. augusztus 7-i merényletben csúcsosodott ki. A nairobi amerikai nagykövetség elleni autóbombás merényletben több mint kétszázan vesztették életüket és ötezen sebesültek meg – döntő többségben kenyai állampolgárok. A merénylettel egy időben Dár asz-Szalámban is megtámadták az amerikai

¹⁵ Morris Kiruga: „20 Killed in Bomb Attack on Norfolk”. *Daily Nation*, <http://mobile.nation.co.ke/lifestyle/1950774-1993444-format-xhtml-tt6skxz/-index.html>, 2013. szeptember 15.

¹⁶ *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*. 5–8. old.

nagykövetség épületét, de ott az áldozatok száma jóval kevesebb volt (tizenhárom halott és hetven sebesült).¹⁷

A következő támadássorozatot négy évvel később, 2002. november 28-án, Mombasában hajtották végre, amikor az izraeli turisták által kedvelt Paradise Hotelbe belerohant egy robbanószerrel megpakolt dzsip. A merényletben tizenhárom helyi és három izraeli állampolgár vesztette életét. Ezzel egy időben a Moi nemzetközi repülőtér kerítésétől vállról indítható Sztrela-2 (SA-7) rakétákat lőtték ki az Arkia légitársaság járatára, amelyen közel háromszáz ember tartózkodott. A rakéták az elavult infrafejük miatt nem találták el a repülőgépet.¹⁸

2003-ban a kenyai biztonsági szolgálatoknak – aktív külső segítséggel – sikerült megakadályozniuk egy újabb nagyszabású merényletet. A tervek szerint a célpont ismét az amerikai nagykövetség épülete lett volna, amelyet egyszerre ért volna támadás a földről (megint egy autóba rejtett robbanóanyag formájában) és a levegőből (egy, a nairobi Wilson repülőtérrel felszálló kisebb, robbanóanyaggal megtöltött gép repült volna bele az épületbe).¹⁹

Nincs tudomásunk arról, hogy az al-Kaida a 2003-as kudarc után újabb stratégiai szintű akciót tervezett volna Kenyában. Ennek részben a hatékonyabb titkosszolgálati fellépés az oka, amely már a 2003-as akciónál is megmutatkozott. Ennél azonban jóval nagyobb súllyal esett a latba, hogy a szomáliai iszlamista csoportok felemelkedésével az al-Kaida kelet-afrikai csoportjai is kedvezőbb terepnek találták az Afrika szarván fekvő országot a műveleteik megvalósításához és a hálózatauk megerősítéséhez. Ezt jól jelzi, hogy a támadások két fő szervezőjét, Szaláh Ali Szaláh Nabhánt²⁰ és Fazul Abdullah Mohammedet²¹ is Szomáliában ölték meg a következő években. Bár az al-Kaida nem számolta fel a kenyai bázisait, azokat már inkább a felkészülésre, a pénzügyi mozgások lebonyolítására és pihenésre, újjászerveződésre

¹⁷ Uo., 48. old.

¹⁸ Shaul Shay: *Somalia Between Jihad and Restoration*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2008, 84–91. old.

¹⁹ *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*. 49. old.

²⁰ Jeffrey Gettleman – Eric Schmitt: „U.S. Kills Top Qaeda Militant in Southern Somalia”. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2009/09/15/world/africa/15raid.html>, 2009. szeptember 14.

²¹ Jason Burke – James Orr: „Al-Qaida Bomber Fazul Abdullah Mohammed Killed”. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/11/al-qaida-bomber-fazul-abdullah-mohammed-killed>, 2011. június 11.

használta fel, illetve a külföldi harcosok toborzására és Szomáliába utaztatására.²²

Az al-Kaida által végrehajtott akciók közös jellemzője, hogy a támadásokat alapvetően külföldről szervezték meg és mozgatták, a fő szervezők és kivitelezők is nagyrészt külföldiek voltak (egyiptomiak, Comore-szigetiek, szaúdi háttérű brit állampolgárok). A merényleteket komoly felkészülés előzte meg – például az amerikai nagykövetség nairobi épületét lehetséges célpontként már 1995-től figyelni kezdték. Fontos szempont volt, hogy olyan, nagyszámú áldozattal járó, stratégiai terrortámadást sikerüljön elkövetni, amely eléri a nemzetközi média ingerküszöbét. Bár a támadásokban zömében helyi állampolgárok veszítették életüket, a célpontok illeszkedtek a bin ladeni narratívába: az „elnyomó” és „imperialista keresztéseket” vagy „ügy-nökeiket” képviselték (amerikai nagykövetségek, izraeli turisták), és jól illettek az al-Kaida propagandájának globális kontextusába is. Így a támadások valójában alig rezonáltak a helyi sajátosságokra, a toborzás szűk körben folyt, és nem tervezték szélesebb hálózatok kiépítését, mert az növelte volna a lebukás veszélyét.

Ezek tehát a klasszikus értelemben vett terrortámadások voltak, amelyek esetében nem merült fel az a probléma, mint az as-Sabáb vagy a Boko Haram kapcsán: az utóbbi szervezetek ugyanis – terroristikus módszereik ellenére – sokkal inkább felkelőcsoportok, semmint terroristák.²³

Ugyanakkor ez az al-Kaidával szembeni fellépést is egyszerűbbé tette: mivel helyi beágyazottságuk, politikai támogatottságuk korlátozott volt, a visszaszorításuk elsősorban a biztonsági szolgálatok feladatkörébe tartozott.

A 2010-es évek akciói és az as-Sabáb felemelkedése azért hozott alapvető változást, mert a szervezet teljesen más logika alapján működött, mint az al-Kaida – nem véletlen, hogy egyes információk szerint a korábbi al-Kaida tagok likvidálását állítólag maga az as-Sabáb segítette elő, mivel azok ideológiája és céljai nem harmonizáltak a csoportéval.²⁴

²² *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*, 49. old.

²³ Lásd erről például: Virginia Comolli: *Boko Haram – Nigeria's Islamist Insurgency*. London: Hurst, 2015. 141–142. old.; Stig Jarle Hansen: *Al-Shabaab in Somalia*. London, Hurst, 2013, 1–10. old.

²⁴ Dominic Wabala: „Al-Shabaab Kill Kenyan Fighters Over Spying Suspicion”. *Standard Digital*, <https://www.standardmedia.co.ke/article/>

Bár az as-Sabáb és a belőle kinövő regionális hálózat a mai napig az al-Kaida egyik legfontosabb és talán legerősebb filiája, és mind a születésénél, mind a későbbi tevékenységénél jelen voltak a külföldi harcosok, a csoport alapvetően az Afrika szarván kialakult viszonyok torzszülöttje. A szervezet vezetői, illetve *súrájának* tagjai közül többen is jártak ugyan külföldön (például Afganisztánban), de mindvégig megmaradtak a szomáli – vagy legfeljebb a kelet-afrikai – perspektíva mellett. Akármilyen is állt a szervezetek hivatalos ideológiai nyilatkozataiban, rugalmasságukat és túlélőképességüket az adta, hogy a lokális problémákra adott válaszaikkal – amelyek esetenként szöges ellentétben álltak a propagandájukkal – széles társadalmi csoportokat voltak képesek megnyerni az ügyüknek.

Az etnikai és a klánellentétek kiaknázása, a gazdaságilag és társadalmilag marginalizált rétegeknek a hatalom vagy pusztán a többség elleni felbujtása anyagi és humán forrásokat, valamint politikai támogatást jelentett a szervezetek számára. Mindezt segítette az a kelet-afrikai muszlim közösségeken belül megfigyelhető folyamat, hogy az Arab-öböl államai komoly összegekkel segítették a radikálisabb vadhábita–szalafita nézeteknek a különféle mérsékeltebb szúfi irányzatokkal szembeni térnyerését.²⁵ Bár a szalafiták és az erőszakos dzsihadisták között nem lehet egyenlőségjelet tenni, sőt a két csoport sok esetben – ahogyan Szomáliában is – szemben áll egymással, a Nyugat-, keresztény- és demokráciaellenes nézetek térnyerése megkönnyítette a radikálisok toborzótevékenységét is.

Ehhez járult még hozzá a *shiftaháború* történeti öröksége: bár az ország gyéren lakott, marginalizált keleti területein folyó küzdelem alig érezte a hatását Kenya többi részén, és a küzdelem 1967-ben hivatalosan lezárult, az öröksége tovább élt mind a köztudatban, mind a kisebb fegyveres mozgalmakban. A felkelőkkel szembeni olyan brutális kenyai fellépésnek az emléke, mint az 1984-es wagallai mészárlás, amelyben százak, ha nem ezrek veszítették életüket, valamint az autonómiaigény ma is erős az Északkeleti Tartományban élő szomálilik és más muszlim népek között.²⁶ Mindez azt jelenti, hogy az ott műkö-

2001234749/al-shabaab-kill-kenyan-fighters-over-spying-suspicion, 2017. április 2.

²⁵ „Kenyan Somali Islamist Radicalisation”. *International Crisis Group Policy Briefing*, No. 85. (2012). <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b085-kenyan-somali-islamist-radicalisation.pdf>, 6. old.

²⁶ Uo., 2–4. old.

dő radikális csoportok ezekre építve is toborozzák harcosaikat. Ezt a szálát azért sem szabad alábecsülnünk, mert sok szomáli és kenyai szomáli szemében az as-Sabáb a szomáli nemzeti identitás és az iszlám legfontosabb védelmezője a „keresztény” Etiópiával és Kenyával szemben,²⁷ és az ezt valló fiatalok nem ideológiai, hanem nacionalista–vallási indíttatásból csatlakoznak a szervezethez.²⁸

Mindezen tényezők miatt a kenyai muszlimoknak a helyi dzsihádistá mozgalmakba való belesodródása már az 1990-es években megkezdődött: az al-Ittihád al-Iszlámijja (AIAI) nevű szomáliai szélsőséges szervezet már akkor toborzott kenyai szomálikat a soraiba.²⁹

Az AIAI azonban egyrészt hamar vereséget szenvedett az ellene vonuló etióp intervenciós erőktől, másrészt akkor még képtelen volt szélesebb társadalmi támogatásra szert tenni a szomáli közösségben. A vezetői által szerzett tapasztalatok és kapcsolatok tíz évvel később mégis sorsdöntőnek bizonyultak az as-Sabáb megteremtésénél.³⁰

Az as-Sabáb és szövetségesei Kenyában

Mindazokat a lappangó feszültségeket, amelyeket az al-Kaida nem volt képes kiaknázni Kelet-Afrikában, az as-Sabáb sikeresen fordította a maga hasznára. 2006 májusában végrehajtották Kenyában az első vallási indíttatású terrortámadást, amely egyértelműen helyi gyökerekkel bírt: a Hope FM nevű keresztény rádió nairobi stúdióját érte a bombatámadás, amelyben egy biztonsági őr az életét vesztette.³¹ A merényletben akkor még nem merült fel külföldi támogatás gyanúja – ez az állapot azonban hamar megváltozott. Az as-Sabáb első hálózatai – az AIAI és az al-Kaida korábbi ottani kapcsolataira is építve – legkésőbb 2009-re megjelentek Kenyában. Az országot akkor még azok is elsősorban toborzásra, pihentetésre, pénzügyi források felkutatására, illetve a külföldi harcosok Szomáliába juttatására használták fel.³²

²⁷ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”. 7. old.; „Kenyan Somali Islamist Radicalisation”, 6. old.

²⁸ Interjúk Nairobiban, 2017. január–február.

²⁹ „Kenyan Somali Islamist Radicalisation”, 6. old.

³⁰ Kenneth Menkhaus: *Somalia: State Collapse and the Threat of Terrorism*. Oxford: Oxford University Press, 2004, 57–60. old.

³¹ *Al-Qaida's (Mis)Adventures in the Horn of Africa*, 49. old.

³² „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”, 3. old.

2009 és 2011 között több olyan támadás is történt Kenyában, amelyet a kormányzat az as-Sabábhoz kötött. Azok részben a biztonsági erők ellen végrehajtott merényletek, részben túszejtések voltak. 2011 márciusában egy improvizált robbanóeszköz (IED) négy rendőrrel végzett az Északkeleti Tartományban, júliusban pedig Mandera körzetében egy másik IED-támadásban egy rendőr meghalt, négy másik pedig súlyosan megsebesült. Később, egy újabb incidensben egy tartalékos rendőrrel végeztek a merénylők.³³

A túszejtések már két évvel korábban elkezdődtek. 2009-ben egy segélyszervezet három munkatársát rabolták el, míg 2010-ben két olasz apácát. 2011 szeptemberében egy Lamuhoz közeli turistaparadicsomot, Kiwayu Safari Village-et ért támadás. A brit Tebbutt házaspár elrablásánál az elkövetők nem sokat válogattak a módszerekben: az ellenálló férjet a helyszínen agyonlőtték, a feleségét pedig magukkal hurcolták.³⁴ Néhány héttel később a közeli Manda Bay-nél ismét lecsaptak a szomáli emberrablók: magukkal hurcolták otthonából a 66 éves, kerekesszékhez kötött, keringési problémákban és rákban szenvedő Marie Dedieu-t, aki – a megfelelő gyógyszerek és ellátás hiányában – tizennyolc nappal később belehalt a fogságba.³⁵ Október 15-én pedig – egy nappal a kenyai haderő szomáliai inváziójának megkezdése előtt – a dadabi menekülttáborból rabolták el fegyveresek az Orvosok Határok Nélkül (*Médecins sans Frontières*, MSF) két munkatársát.³⁶

Mint említettem, az akciókat Nairobi az as-Sabáb számlájára írta, s hangsúlyozta, hogy azokat *Szomáliából* szervezték meg és hajtották végre. Ezzel a narratívával Kenya elhárította azokat az észrevételeket, amelyek szerint a támadások mögött hazai jelenségek és elkövetők állnának, ugyanakkor a kenyai bevonulásához is indokot kívánt szol-

³³ Adow Jubat: „Kenyan Police Hit by IED at Somali Border”. *Somalia Report*, <http://piracyreport.com/index.php/post/1235>, 2011. július 27.

³⁴ Jeffrey Gettleman: „Somali Gunmen Attack British Tourists in Kenya”. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2011/09/12/world/africa/12kenya.html>, 2011. szeptember 12.

³⁵ Paul Carsten: „Judith Tebbutt released: Timeline of Ordeal”. *The Telegraph*, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/somalia/9157557/Judith-Tebbutt-released-timeline-of-ordeal.html>, 2012. március 21.

³⁶ Ismail Hassan Olad: „Prime Condemns Abduction of Aid Workers”. *Somalia Report*, <http://piracyreport.com/index.php/post/1769>, 2011. október 15.

gáztatni: az akciókkal ugyanis azt igyekezett bizonyítani, hogy az as-Sabáb ellen Szomáliában folytatott küzdelem elengedhetetlen Kenya biztonsága szempontjából. A körülmények és a diplomáciai források azonban arról tanúskodtak, hogy az ország akkor már legalább két éve készült az invázióra.³⁷

Akárhogy is történt, 2011 után a kenyai biztonsági erők belföldön is fokozták az al-Sabáb elleni küzdelmet. Ez azonban a radikálisok kiszűrése helyett sok esetben a teljes muszlim és/vagy szomáli közösség elleni támadásban öltött testet. A keresztények és a muszlimok közti ellentét tüzelése mellett – nem függetlenül az utóbbiak külföldi támogatásától – a mérsékelt és a radikális muszlimok ellentéte is fokozódott, ami a különféle irányzatokhoz tartozó mecsetek elleni támadásokban, illetve egyes imámok meggyilkolásában csúcsosodott ki.³⁸ 2012-től megszorodtak a kisebb volumenű terrortámadások is, amelyek az Északkeleti Tartomány után elérték Nairobít és a tengerparti muszlim területeket is. Egyes számítások szerint

2011–2012 során összesen tizenhét terrortámadást hajtottak végre, amelyekben összesen mintegy ötven ember vesztette életét, és több mint kétszázan sebsültek meg. Az akciókból négy-négy jutott Mombasára és a fővárosra, illetve kilenc az északkeleti területekre. A legvéresebb akció 2012. július 1-jén történt, amikor Garissában két keresztény templomot ért gránáttámadás. A merényletben tizenheten haltak meg, és mintegy ötvenen sebesültek meg.³⁹ Az, hogy az akciókat gyakran szomálik lakta negyedekben, városrészekben követték el, arra utalt, hogy a merényletek mögött szektáriánus okok is meghúzódtak.⁴⁰

A támadások a következő év során is folytatódtak, ám 2013 őszén az as-Sabáb emelte a tétet: olyan akciót hajtott végre, amely az egész

³⁷ A kenyai beavatkozás háttéréről lásd: Marsai Viktor: „A Kenyai Védelmi Erők szomáliai harcai”. *Felderítő Szemle*, Vol. 11., No. 3–4., (2013), 65–98. old.

³⁸ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”. 8–12. old.; Botha: i. m. 3. old.

³⁹ Scholastica Omondi: „Balancing the Constitutional Right to Bail and State Security in the Context of Terrorism Threats and Attacks in Kenya”. *Quest Journals*, Vol. 3., No. 2. (2015), <http://www.questjournals.org/jrhss/papers/-vol3-issue2/D322344.pdf>, 25. old.

⁴⁰ „Bomb blast wounds two in Kenyan capital”. *News24*, <http://www.news24.com/Africa/News/Bomb-blast-wounds-two-in-Kenyan-capital-20121106>, 2012. november 6.; „Blast on a Bus in Nairobi Kills 5, Injures 13”. *Yahoo*, <https://www.yahoo.com/news/explosion-bus-kenyas-capital-kills-least-5-injures-145222968.html>, 2012. november 18.

világ figyelmét felkeltette.⁴¹ Szeptember 21-én a szervezet fegyveresei megtámadták Nairobi legexkluzívabb bevásárlóközpontját, a Westgate Mallt. A kézigránátokkal és gépkarabélyokkal felszerelt terroristák kezdetben válogatás nélkül tüzeltek a vásárlókra, majd igyekeztek elkülöníteni egymástól a muszlimokat és a keresztényeket, s az előbbieket többségét szabadon engedték.

A kenyai biztonsági erők reakciója rávilágított az egyes szervezetek közti ellentétekre, a koordináció szinte teljes hiányára és a hasonló helyzetekre való felkészületlenségre. A hadsereg és a rendőrség különleges alakulata (az ún. RECCE Unit) szinte egy időben hatolt be az épületbe, de anélkül, hogy megfelelően egyeztetették volna a taktikájukat. Ennek az lett a vége, hogy a hadsereg tagjai tévedésből lelőtték a RECCE egyik vezetőjét, majd a parancsnokok mindkét kontingenst kivonták az épületből. A terrorellenes művelet koordinálásához Nairobi végül brit, amerikai és izraeli szakértők segítségét is igénybe vette, de az állítólagosan felajánlott közvetlen segítséget – értsd: külföldi kommandósok bevetését – elutasította.⁴² Más források szerint az izraeli különleges erők részt vettek az épület visszafoglalásában.⁴³

Akárhogy is, a nyilvánvaló politikai és intézményközi kakaskodás a támadók malmára hajtotta a vizet. Az as-Sabáb tagjai végül 80 órán keresztül tartották megszállva az épületet, míg végül likvidálták őket – bár egyes szakértők még azt is megkérdőjelezték, hogy a terroristákat valóban megölték, nem pedig elmenekültek.⁴⁴ Ez a hosszú idő lehetőséget adott nekik, hogy számos, az épületben rekedt, bujkáló civilt felkutassanak és kivégezzenek. A hivatalos adatok szerint a négy támadón kívül hatvanheten vesztették életüket az akcióban, köztük más-

⁴¹ Mindennek a kontextusáról lásd Matt Bryden: „The Reinvention of al-Shabaab. A Strategy of Choice or Necessity?”. *Center for Strategic and International Studies*. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/140221_Bryden_ReinventionOfAlShabaab_Web.pdf, 2014. február.

⁴² Diplomáciai források, Nairobi, 2014. január–február.

⁴³ „Israeli Commandos Join Westgate Rescue”. *The Star*, http://www.thestar.co.ke/news/2013/09/23/israeli-commandos-join-westgate-rescue_c834605, 2013. szeptember 23.

⁴⁴ „Analysis of al-Shabaab’s Attack at the Westgate Mall in Nairobi, Kenya”. *New York Police Department*, <https://www.scribd.com/document/190795929/NYPD-Westgate-Report#dow>, 2013. november 1.

fél tucatnyi külföldi. Az áldozatok között volt a kenyai elnök, Uhuru Kenyatta egyik unokaöccse és annak menyasszonya is.⁴⁵

A támadást követő bizonytalanságban olyan híresztelések is keringtek, hogy a tisztázatlan körülmények között összeomló parkoló romjai alatt tucatnyi holttest fekszik. Ennek alapját az adta, hogy a hozzátartozók által bejelentett eltűntek és a hivatalos áldozatok száma között közel 30 fő volt az eltérés.⁴⁶ A hivatalos kommunikációban a támadás körülményeivel kapcsolatosan megjelent ködösítések és csúsztatások gerjesztette bizalmatlanság tág teret adott a spekulációknak. A biztonsági erőkre vetett bizalmat tovább erodálta, hogy kiderült, a bevásárlóközpontot megtisztító katonák több boltot is kifosztottak.⁴⁷ Az as-Sabáb hivatalos közleményben vállalta magára az akciót, és felszólította Kenyát, hogy ha békét akar, vonja ki a csapatait az Afrikai Unió szomáliai missziójából (*African Union Mission in Somalia*, AMISOM).⁴⁸

A merényletek a westgate-i incidens után is folytatódtak: gránátátadások, IED-robbantások és kézfegyverekkel végrehajtott akciók tucatjai követték egymást. Az elkövetés módja széles skálát ölelt fel: a néhány áldozatot követelő, kevésbé szervezett támadásoktól a tucatnyi halottal járó merényletekig. 2014 márciusában az as-Sabáb ideológiai vezetője, Fuád Halaf Sangole bejelentette, hogy a háborújukat immár kiterjesztették Kenya területére is.⁴⁹ Három hónappal később, júniusban a Lamuhoz közeli Mkepetoniban és környékén fegyveresek egy kétnapos akció során szisztematikusan támadtak meg kormányzati épületeket, éttermeket, üzleteket, s közel hatvan embernek oltották ki az életét. Ez volt az első eset, hogy a kenyai kormányzat – szakítva az addigi politikájával – nem a szomáliai as-Sabáb szálat emlegette, ha-

⁴⁵ Daniel Howden: „Terror in Nairobi: The Full Story Behind al-Shabaab’s Mall Attack”. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2013/oct/04/westgate-mall-attacks-kenya>, 2013. október 4.

⁴⁶ Interjú egy ENSZ-szakértővel, Nairobi, 2014. január.

⁴⁷ „Kenyan Army Admits Soldiers Looted Mall”. *Al Jazeera*, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2013/10/kenyan-army-admits-soldiers-looted-mall-2013103082648752523.html>, 2013. október 30.

⁴⁸ „Kenya Forces Battle to End Deadly Mall Siege”. *Daily Monitor*, <http://www.monitor.co.ug/News/World/Kenya-forces-battle-to-end-deadly-mall-siege/688340-2003110-view-printVersion-vclqmm/index.html>, 2013. szeptember 22.

⁴⁹ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”, 4. old.

nem kijelentette, hogy helyi, etnikai feszültségeken alapuló összezsempás történt.⁵⁰

A valóság ennél valószínűleg összetettebb és riasztóbb volt, a szemtanúk ugyanis arról számoltak be, hogy a támadók az as-Sabáb fekete zászlaja alatt vonultak. A mkepetoni támadásnak egyértelműen volt etnikai színezete, mert a lemészároltak zöme a néhány évtizeddel korábban oda betelepített kikujuk közé tartozott, az elkövetők pedig a luók közül kerültek ki. De az igazán riasztó az volt ebben, hogy az as-Sabáb – az ideológia máza alatt – kiaknázza ezt az etnikai feszültséget, és képes volt azt a saját előnyére fordítani. Nem véletlen, hogy az as-Sabáb egyik parancsnoka a rádióüzenetében arról elmélkedett, mekkora áldás Kenya etnikai megosztottsága a csoport számára.⁵¹

A mkepetoni támadással párhuzamosan a szervezet több száz harcost küldött át a határ közelében fekvő Boni-erdőségbe. Ez azt jelentette, hogy az as-Sabáb megkezdte/folytatta az önálló kenyai műveleti képességei kialakítását, s ezzel a szervezet már nem csupán a terrorakciók végrehajtására volt alkalmas, de fokozatosan igyekezett kiépíteni egy területi alapon szerveződő felkelőmozgalmat is. Ez jól illeszkedett az akkori emírje, Abu Zubejr Godáne szélesebb stratégiájába, amelynek keretében a parancsnok a regionális terjeszkedés elősegítésére Jajs Ajman néven külön csoportot hozott létre. A lépés célja az volt, hogy a kenyai csoportok műveleti képessége kevésbé függjön a szomáliai központtól, s így növelje a túlélőképességüket és a rugalmasságukat.⁵²

2015. április 2-án csak a westgate-i akcióval összevethető újabb sokk érte Kenyát, amikor is az Északkeleti Tartományban fekvő Garissa egyetemét érte támadás. Az akció azért is bírt kiemelt jelentőséggel, mert az elkövetők és az akció előkészítői (egy tanzániai kivételével) kenyai állampolgárok voltak – igaz, szomáli háttérrel.⁵³ Külö-

⁵⁰ „Kenya Attacks: al-Shabab Not Involved – Kenyatta”. *BBC*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-27882084>, 2014. június 18.

⁵¹ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”, 14–15. old.

⁵² „Al-Shabaab as a Transnational Security Threat”. *IGAD Security Sector Program*, <http://www.igadssp.org/index.php/documentation/reports/igad-report-al-shabaab-as-a-transnational-security-threat?layout=table>, 2016. augusztus 15., 24–25. old.

⁵³ Noor Khamis: „Kenya Arrests Five Over Deadly al Shabaab Attack on University”. *Newsweek*, <http://www.newsweek.com/five-arrested-kenya-al-shabaab-attack-319666>, 2015. április 4.

nösen sokkolóan hatott, hogy kiderült, az egyik tettes Mandera megye egyik vezetőjének a fia volt.⁵⁴ Az akcióban száznegyvenkét diák, három katona, három rendőr és négy támadó veszítette életét.

Garissa egyszerre mutatta meg a kenyai biztonsági erők struktúrájában végbement változást és annak hiányosságait: az egyetem ugyanis egy katonai bázis közelében feküdt, de a westgate-i tapasztalatok miatt a védelmi erők (*Kenya Defence Forces*, KDF) vezetésének megtiltották, hogy túszejtő akciókban szerepet vállaljanak, így a katonák feladata a helyszín biztosítására és az elérhető civilek biztonságba helyezésére korlátozódott. A konkrét túsumentés és a terroristák likvidálása a rendőrség RECCE-egységének lett volna a feladata. A 330 kilométeres utat az egység Nairobiból légi úton tette volna meg, csak hogy az erre kijelölt repülőgép nem volt elérhető: mint kiderült, üzletembereket és a Kenyai Rendőrség Légi Egysége parancsnokának a lányát szállította Mombasába „üzleti célból” – a rossz nyelvek szerint egyszerű bevásárló körútra.⁵⁵ A késlekedés miatt – akárcsak Westgate-ben – értékes órák vesztek el, és a túszydrámának csak sötétedés utánra lett vége.

Garissa után

A garissai mészárlás ismét megmutatta, hogy a kenyai biztonsági erőknek komoly erőfeszítéseket kell tenniük a terrorrelhárító és túszejtő képességeik fejlesztése érdekében. Ez a folyamat már Westgate után elkezdődött: többek között Nagy-Britannia, az Amerikai Egyesült Államok és Izrael is fokozta a kiképzés, hírszerzés és felderítés területén a Nairobinak addig nyújtott támogatást. A kenyai vezetés is – legalább részben – félretette a büszkeségét, és elfogadta a felajánlott segítséget.⁵⁶ 2015 áprilisában Kenya (Etiópiával közösen) az IGAD-tól is

⁵⁴ „Father of Garissa Attacker Fears for his Life, Goes Into Hiding”. *Goobjoog News*, <http://goobjoog.com/english/father-of-garissa-attacker-fears-for-his-life-goes-into-hiding/>, 2015. április 7.

⁵⁵ Oliver Mathenge: „Daughters Post Instagram on Recce Plane”. *The Star*, http://www.the-star.co.ke/news/2015/04/14/daughters-post-instagram-on-recce-plane_c1118538, 2015. április 14.

⁵⁶ „British Army Signs Training Deal with Kenya”. *BBC*, <http://www.bbc.com/news/av/uk-35051685/british-army-signs-training-deal-with-kenya>, 2016. december 16.; Kevin J. Kelley: „Kenya: U.S. Expanding Mili-

segítséget kért, hogy annak szakértői elemzést készítsenek az as-Sabáb jelentette regionális fenyegetés mértékéről és természetéről.⁵⁷

2016 nyaráig semmilyen érdemi változás nem látszott. A Szomáliába történt kenyai bevonulás óta eltelt 60 hónapban, azaz 2011 októbertől és 2016 júliusa között kilencszer annyi támadás történt, mint 2008 szeptembere és 2011 szeptembere között, az áldozatok száma pedig csaknem szintén a kilencszeresére nőtt. Ez a *Global Terrorism Database* adatai alapján számszerűsítve 340 merényletet, 986 halottat és 1520 sebesültet jelentett. Mindez erősen megkérdőjelezte azt a narratívát, amely szerint a KDF-nek Kenya nagyobb biztonsága érdekében kellett bevonulnia a szomszédos országba.⁵⁸

Az alaposabb elemzések azonban kimutatták, hogy 2015 közepétől jelentősen csökkent a sikeres terrortámadások száma,⁵⁹ azaz az együttes erőfeszítések éreztetni kezdték a hatásukat. A kenyai biztonsági szervek reakcióideje és felszerelése egyértelműen fejlődött, nőtt a koordináció és a felderítés hatékonysága.⁶⁰ A 2016-ban megjelent terrorellenes stratégia nagy jelentősége az volt, hogy szakítást jelentett az erőközpontú megközelítéssel, és jóval holisztikusabb módon igyekezett gátat szabni a terrorizmusnak: nagy hangsúly került a megelőzésre, a felderítésre, a lakosság megfelelő felkészítésére, illetve az egyes társadalmi csoportokkal való szorosabb együttműködésre.⁶¹

tary Ties to Kenya With Sales, Donations and Training”, *allAfrica*, <http://allafrica.com/stories/201701260056.html>, 2017. január 25.; „Exclusive: Kenyan Counterterrorism Police Admit to Extrajudicial Killings”. *Al Jazeera*, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/12/8/kenyan-counter-terrorismpoliceconfesstoextrajudicialkillings.html>, 2014. december 8.

⁵⁷ „Al-Shabaab as a Transnational Security Threat”, 7. old.

⁵⁸ „How KDF’s Entry into Somalia Changed Security Situation in Northern Kenya”. *Shabelle*, <http://www.shabellenews.com/2016/07/how-kdfs-entry-into-somalia-changed-security-situation-in-northern-kenya/#>, 2016. július 6.

⁵⁹ Stella Cherono: „War on Terror Being Won by Brain Power Not Gun Powder, Say Security Bosses”. *Daily Nation*, <https://www.nation.co.ke/news/How-Al-Shabaab-lost-battle-of-wits/1056-3467224-fx9ud2/index.html>, 2016. november 28.

⁶⁰ Wachira Maina: „Kenya Still Vulnerable to Attacks Despite Changes”. *Daily Nation*, <https://www.nation.co.ke/news/Garissa-University-College/-1056-3142954-14jsjbq/index.html>, 2016. április 2.

⁶¹ „Kenya’s New Counter-Terrorism Strategies Paying Off: Scholar”. *Xinhuanet*, http://www.xinhuanet.com/english/2016-08/15/c_1355969-82.htm, 2016. augusztus 15.

A sikertelen merényletek számának növekedése azonban távolról sem jelentette azt, hogy az as-Sabáb okozta fenyegetés megszűnt volna, csupán azt, hogy átalakult – talán a korábbinál is riasztóbb formában. A nagyformátumú, stratégiai terrortámadások és kézigránátos merényletek korszakát ugyanis felváltotta egy elhúzódó gerillaháború, amelyet a szélsőséges szervezet csoportjai már kenyai bázisokról folytattak – vagyis az as-Sabáb területi alapú háborúba kezdett Kelet-Afrika vezető gazdaságában. A Boni-erdőségben, illetve az Északkeleti Tartomány más területein létrehozott támaszpontokról⁶² a radikálisok egyre szervezettebb támadásokat hajtottak végre a térségben. 2016 végétől szisztematikusan támadni kezdték a kommunikációs vonalakat, és több mobiltelefon-átjátszótoronyt is megsemmisítettek a területen.⁶³ Rendszeres merényletek érték a rendőri őrzőjáratokat és a KDF csoportjait is. Mindezek miatt 2016 októberében Mandera körzetében 12 órás kijárási tilalmat rendeltek el, s azt decemberben újabb három hónappal meghosszabbították.⁶⁴

A támadások 2017 első hónapjaiban is folytatódtak.⁶⁵ Az intenzitásukat jól mutatta, hogy május közepe és június közepe között 34 fő, köztük húsz rendőr vesztette életét a különféle akciókban.⁶⁶ Ez pedig nem csupán eléri, de meg is haladja a 2012–2015-ös időszak havi átlagát. Az a tény, hogy ezeket már kenyai területen szerveződé, a szo-

⁶² Maargot Kiser: „Big Game: U.S. Soldiers’ Secret Hunt for Jihadists in a Kenyan Forest”. *Dailybeast*, <http://www.thedailybeast.com/articles/2017-02/08/big-game-u-s-soldiers-secret-hunt-for-jihadists-in-a-kenyan-forest>, 2017. február 8.

⁶³ Lucas Barasa: „Shabaab Again Attacks and Destroys Orange, Safaricom Masts in Mandera”. *Daily Nation*, <https://www.nation.co.ke/counties/mandera/Shabaab-attack-again-Mandera/1183298-3484586-xboba2/index.html>, 2016. december 13.

⁶⁴ „Kenya Extends Curfew in Border Region After Recent Attacks”. *Hiiraan*, https://www.hiiraan.com/news4/2016/Dec/139563/kenya_extends_curfew_in_border_region_after_recent_attacks.aspx, 2016. december 28.

⁶⁵ Stephen Astariko: „Three Cops Killed, Two Others Injured in Garissa Attack”. *The Star*, https://www.the-star.co.ke/news/2017/05/24/three-cops-killed-two-others-injured-in-garissa-attack_c1566957, 2017. május 24.

⁶⁶ „Kenya Official: Roadside Bomb Kills 4 People; 11 Wounded”. *Hiiraan*, https://hiiraan.com/news4/2017/Jun/142648/kenya_official_roadside_bomb_kills_4_people_11_wounded.aspx, 2017. június 16.

máliai szervezettől nagyrészt függetlenül működő csoportok hajtóták/hajtják végre, kis területre koncentrálnak, különösen aggasztó.⁶⁷

Összefoglalás helyett: a távlati kihívások

A kenyai as-Sabáb-csoportok támadásainak a terrorisztikus akciók felől a gerilla-hadviselés felé történt eltolódása egy elsőre nem szembe-tűnő, de súlyos problémára hívja fel a figyelmet: nevezetesen, hogy a csoportok jelentős társadalmi támogatással rendelkeznek, legalábbis az északkeleti területeken. Az as-Sabáb ott ugyanazokat a lehetőségeket aknázza ki, mint az anyaországban, Szomáliában: az etnikai, társadalmi és gazdasági feszültségeket.

A mkepetoni támadásnál már látható volt, hogy az etnikai kártya rendszeresen előkerül az akciók során. Bár az elmúlt években – különösen a 2010-es alkotmányreform után – Nairobi igyekszik nagyobb mozgásteret adni a helyi önkormányzatoknak, ez – paradox módon – nem mindig segíti a megbékélést. Sőt, sok esetben csupán annyit ér el, hogy az egyes etnikai csoportok, törzsek, klánok közti ellentétek beépülnek a helyi közigazgatási rendszerbe: most nem a fővárosból kiküldött kikujuk vagy kalendzsik irányítják a helyi galla és szomáli csoportokat, hanem az azokon belüli domináns klánok szerzik meg a politikai hatalmat és az azzal járó anyagi forrásokat.⁶⁸ A marginalizált csoportok pedig előszeretettel fordulnak segítségért bárkihez – így az as-Sabábhoz is.

Nem segíti a terror- és felkelőellenes műveletek kibontakozását a kenyai biztonsági erők brutalitása sem. A muszlimok továbbra is napi rendszerességgel szembesülnek azzal, hogy másodlagos állampolgárok az országban. 2014 végén nagy port kavart az *Al Jazeera* riportja, amelyben a hírügynökség – állítólag kenyai tisztekkel készített interjúk alapján – azt állította, hogy csak az elmúlt években ötszáz radikális vagy annak bélyegzett muszlimmal végeztek a biztonsági erők a fedett akcióik során, azaz bírósági felhatalmazás nélkül.⁶⁹ A kenyai imámok szervezete szerint 2012 és 2016 között nyolcvanegy doku-

⁶⁷ Elektronikus interjú egy ENSZ-munkatárssal, 2017. június.

⁶⁸ Minderről lásd: „Kenya’s Somali North East – Devolution and Security”. *International Crisis Group*, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b114-kenya-s-somali-north-east-devolution-and-security.pdf>, 2015. november 17.

⁶⁹ „Exclusive: Kenyan Counterterrorism Police...”.

mentált esetben tűntek el muszlimok a parti régióban, akik nem az as-Sabábhöz csatlakoztak, hanem vélhetőleg a biztonsági erők ölték meg vagy börtönözték be őket.⁷⁰ A leghírhedtebb fellépés a muszlim közösség ellen a 2014. áprilisi *Usulama Watch* nevű művelet volt, amelynek keretében – hivatalosan az illegális bevándorlás felszámolása céljából – négyezer embert, zömében szomálikat tartóztattak le. Az elfogottakat hetekig tartották elzárva egy stadionban, majd a többséget hazaengedték. Az akcióban számos olyan szomálit is elfogtak, akik kenyai állampolgárok voltak, így a művelet tovább mélyítette az országon belüli etnikai ellentéteket.⁷¹

Mindez nem csupán a jogvédő szervezetek tiltakozása miatt fontos. A hasonló fellépés tovább növeli a többségi keresztény társadalom és a kisebbségi – nem csak szomáli – muszlimok közti szakadékot, amit aztán az as-Sabáb remekül kiaknáz. A szervezet ideológiájában fontos szerepet játszik a huntingtoni „civilizációk összecsapásának” inverze, amely szerint a keresztény világ meg akarja semmisíteni az iszlámot.⁷² Így – bár ez a kívülág számára jórészt láthatatlan – a szervezet toborzóakcióiban az iszlám védelme fontos vonulatot képvisel. Elgondolkodtató, hogy Anneli Bothának az aktív és a volt kenyai as-Sabáb-tagok közt készített felmérése során az interjúalanyok szinte kivétel nélkül azt válaszolták, hogy másodrendű állampolgárként kezelik őket a hazájukban. Arra a kérdésre pedig, hogy mi volt a domináns indok, amiért a szervezethez csatlakoztak, 65 százalékuk (!) azt válaszolta, hogy a biztonsági erők folyamatos inzultusai.⁷³ A szerző egy másik tanulmányából az derül ki, hogy a Szomáliában megkérdezett dzsihadisták 98 százaléka szerint az iszlám támadás alatt áll Afrika szarván, és ez fontos motiváló erőnek bizonyult a csatlakozásukban.⁷⁴

⁷⁰ Fredrick Nzwili: „81 Muslims Have Disappeared Along Kenya’s Border. Their Wives Want Answers”. *Hiiraan*, https://www.hiiraan.com/news4/-2016/Dec/129217/81_muslims_have_disappeared_along_kenya_s_border_their_wives_want_answers.aspx, 2016. december 9.

⁷¹ „Kenya: al-Shabaab – Closer to Home”, 13. old.

⁷² Lásd erről: Hansen i. m.

⁷³ Botha i. m., 22. old.

⁷⁴ Anneli Botha – Ali Mahdi: „Radicalisation and al-Shabaab Recruitment in Somalia”. *ISS Paper*, No. 266. <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/Paper266.pdf>, 2014. szeptember.

Mindez jól mutatja az éveken, évtizedeken keresztül alkalmazott, a diszkriminatív erőszakon alapuló kenyai stratégia kontraproduktivitását.

Nem szabad megfeledkeznünk a gazdasági okokról sem. A kenyai nyomornegyedek fiataljai kimeríthetetlen utánpótlási lehetőséget biztosítanak a szervezetek számára, amelyek néhány száz dollárért és egy mobiltelefonért cserébe fiatalok százait képesek megnyerni a dzsihád számára.⁷⁵ E kilátások nélküli tömegeknek az as-Sabáb egyszerű kitörési lehetőség; egy karrier, amely identitást, egzisztenciát, önbecsülést, hatalmat, pénzt és sok esetben családot jelent a fiatal harcosok számára. Mindezek ára csak jóval később válik nyilvánvalóvá a csatlakozók előtt.

Végül, de nem utolsósorban utalnom kell a kenyai társadalom és gazdaság egyik legnagyobb rákfénéjére, a korrupcióra. A Transparency International 2016-os indexén a 176 vizsgált országból Kenya a 145. lett.⁷⁶ A korrupció átszövi a társadalom teljes szövetét, és ennek súlyos következményei vannak a biztonsági szektorra nézve is. Amikor a jelen tanulmány szerzője a kelet-afrikai kutatóútjai során feltette azt a kérdést, hogy miért képes Etiópia gátat szabni az as-Sabáb térnyerésének, és a látszólag hasonló helyzetben levő Kenya miért nem, a válaszban mindig szerepelt a korrupció szó. Ahogy az egyik, évtizedek óta a térségben szolgáló diplomata röviden összefoglalta:

„Van az a pénz, amelyért el lehet juttatni egy bombával megrakott autót Mogadishuból Nairobiba. Annyi viszont nincs, amennyiért ezt a Mogadishu–Addisz-Abeba viszonylatban meg lehetne tenni.”⁷⁷

Ezen a ponton tehát összekapcsolódni látszik a gyenge államiság és a radikális csoportok problémája. A kenyai állam sok esetben helytelen eszközökkel küzdött a szélsőségesek ellen, a legegyszerűbb utat, az erőszakot választva. Annál is inkább, mert ez jóval kevesebbe került, mint megoldást találni olyan strukturális kihívásokra, mint a tár-

⁷⁵ „Al-Shabab in Kenya’s Slums”. *Hiiraan*, http://hiiraan.com/news4/2014-Dec/97294/al_shabab_in_kenya_s_slums.aspx, 2014. december 11.; Botha i. m., 8. old.

⁷⁶ „Corruption Perceptions Index 2016”. *Transparency International*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016, 2017. január 25.

⁷⁷ Interjú egy EU-diplomatával, Addisz-Abeba, 2017. május.

sadalmi egyenlőtlenségek, az etnikai feszültségek, a korrupció vagy a vallási ellentétek és előítéletek.

2017-re azonban, bár a terrorakciók száma csökkent, az as-Sabáb kenyai szárnyának sikerült megvetnie a lábát az Északkeleti Tartományban, bázisokat létrehozni a Boni-erdőségben, és felépítenie egy egyelőre lassú izzású, de elhúzódó gerillaháborút, amely belülről gyengíti Kenyát. Ezzel az as-Sabáb tünetből egyre inkább erősítőjévé és előidézőjévé vált Kenya gyenge államiságának. A 2017-es *Fragile States Index* az ország a 178 vizsgált entitás közül a 22. helyet szerezte meg, ami – tekintettel arra, hogy a magasabb pontszám nagyobb állami gyengeséget mutat – meg- lehetősen rossz eredmény.⁷⁸ Bár e mutatóval kapcsolatban számos jogos kritika fogalmazható meg, és Kenya még remélhetőleg messze van az összeomlástól, a tendencia és az arány elgondolkodtató. A nairobi vezetésnek komolyan kell vennie azokat a kihívásokat, amelyek hozzájárulnak az állam gyengeségéhez, és érdemi lépéseket kell tennie azok strukturális okainak a felszámolására. Ennek hiányában a különféle problémák, mint például az as-Sabáb jelenléte, továbbra is fenn fognak maradni, és már középtávon is aláaknázzhatják az ország stabilitását.

⁷⁸ „Fragile States Index 2017”. *The Fund for Peace*, 2017. <http://fund-forpeace.org/fsi/>, 2017. június 22.